

בענין מהות וגדרי חיוב אחריות

א. פסחים לא ע"א, ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקפן עליו במלוה, ומת ראובן ואתא בע"ח דראובן וטריף ליה משמעון, ואתא שמעון ופייסיה בזוזי, דינא הוא דאתו בני ראובן ואמרי ליה לשמעון, אנן מטלטלי שבק אבון גבך, ומטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי. ובתור"ה ופייסיה בזוזי, רבותא נקט אע"פ שנתן מעות ל"מ למימר המעות שנתחייבתי לאביכם נתתי לו. וכ"ה בכתובות צב ע"א ובתוס' שם. ור"ל דבטרף הקרקע פשיטא שאין לו אלא תביעת אחריות, וא"א להוציא מהיתומים, ואין זה פוטר חיוב הדמים שלו, ואך בסלקיה בזוזי הוה אמינא דאותן מעות שנתחייב לאביהם נתן לו וסילק בע"ח זה מעליהן. ועיין בשינוי הלשון בתוס' פסחים ובתוס' כתובות.

וברמב"ם מלוה ולוה פ"א ה"י, ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקף שמעון דמי השדה עליו מלוה לראובן, ומת ראובן ובא בע"ח של ראובן לטרוף משמעון השדה ופייסו שמעון במעות והלך לו, הדין נותן שיבואו יורשי ראובן ויתבעו שמעון במלוה שזקף עליו, שהרי אינה משועבדת לבע"ח של ראובן עכ"ל. ויל"פ דברי הר"ם כהתוס' דרבותא היא דאפי' פייסו במעות, אולם סתימת ורהיטת לשון הר"ם נראה מאד דזה יסוד ההלכה בזה, משום דפייסו במעות, וזה גם לשון הר"ם ופייסו במעות והלך לו, כלומר דזה עיקר דינא דכאן, דהבע"ח לא טרף הקרקע אלא נתפייס במעות והלך לו, אבל אה"נ בטרף הקרקע ליכא להך הלכתא, ויש לבאר דהיינו משום דהבע"ח יכול לטרוף הקרקע מדין שעבודא דר"נ, דכשם ששמעון חייב הדמים לראובן כך ראובן חייב לבע"ח, וכ"ה בר"ן כתובות, וכ"כ בשטמ"ק שם בשם הרשב"א והריב"ש, ע"ש.

ב. ודעת התוס' כאמור מבואר דס"ל דלא מהני בזה דינא דר"נ, ואדרבה בטרף הקרקע כ"ש דחייב הדמים ליתומים, ופשוט דאף בדברי התוס' פסחים, אין לדחוק דכ"כ רק לההוה אמינא דאכתי לא נחתין להא דר"נ ע"ש בגמ', דודאי דל"ה סתמי התוס' הכי רק לההוה אמינא, והמבואר דנקטי דלא מהני בזה דינא דר"נ נוקצ"ע לסברת הר"ן וריב"ש, משמעתינ דפסחים דמבואר דהלכתא דרבא אף בלי דינא דר"נ, ודחוק מאד לומר דאה"נ לההוה אמינא שם פייסיה בזוזי היינו בדרך רבותא, וי"ל דלההוה אמינא שם דס"ל דלמפרע הוא גובה הקרקע, ודאי דאינו חייב בדמים, וכמובן דל"ש להוכיח מזה דלמפרע גובה, וגם י"ל דלההוה אמינא נמי ידעין לדר"נ, בכה"ג דהבע"ח טרף הקרקע, דזה תחילת דינו לגבות שעבודו, ומשור"ה גם הלוקח בא בזה מכח דינא דר"נ, ונפרע גם חובו, אבל בחוב הלוקח ליתומים, דתחילת דינו במטלטלי כמפורש בגמ', לזה גם במתחכם ופורעו בקרקע זה כדמי מטלטלין דחייב, ואין לו כח להחזירו לעצמו מדר"נ, וגם ממילא תו חוזר לתחילת דינו במטלטלין, כיון דאין לו שום רווחא וי"ל בזה, ונראה סברת התוס', דמכיון דהחוב של שמעון להיתומים זה מטלטלי דשבק אבוהון גביה, והבע"ח דראובן יורד לקרקע לשעבודו, וא"צ כלל לחובו ושעבודו של שמעון לראובן, ונמצא דגובה מבלי שעבודא דר"נ נועיין בזה ברשב"א קדושין וקצוה"ח פ"ר, וממילא לא מצי שמעון למימר דהקרקע שהיה חייב לראובן נתן הוא לבע"ח מדינא דר"נ, וע"י זה הוחזר גם חובו לבני ראובן, שהוא לא פרע והחזיר כלל, כי אם בע"ח דראובן גבה שעבודו שהיה לו אצל ראובן, ואין צריך לשעבודו של שמעון לראובן,

שום שייכות לחיובא דראובן, דאינו בעלים כלל על שעבוד^{הערה 1} הבע"ח בזה, וזה סברת התוס', דמה"ט לא נפטר ראובן מחיובו לשמעון, וי"ל גם דשפיר חל שעבוד על שעבוד, כיון דסו"ס הקרקע קנויה לראובן, ובפרט לדקיי"ל מכאן ולהבא הוא גובה, לזה אף דהקרקע משועבדת מכבר לבע"ח, אהני שפיר הבעלות דהלוקח, וכמו דמצי לסלוקי לבע"ח, ומהני דשפיר חל שעבוד על הקרקע ללוי גם מכח ראובן ע"י חיובו לשמעון, והדברים ארוכים ואכ"מ.

ג. ונראה לפ"ז דבאופן דראובן קנה הקרקע לאחר ההלואה ומכרה לשמעון, דכה"ג הרי אין כאן שעבוד משום דאיני לא משתעבד, ויש כאן רק דינא דר"ג [להפוסקים דגם בכה"ג איכא דינא דר"ג, עתוס' כתובות יט. ובקצוה"ח שם], אז גם לפי התוס', במת ראובן ובא הבע"ח וטרף משמעון, אין הלוקח חייב הדמים להיורשין, דכיון דכל מה שהבע"ח יורד להקרקע, זה רק משום חוב דשמעון שחייב לראובן, ממילא בודאי שע"י טריפת הקרקע נפרע גם חובו של שמעון, ואין להיורשים שום תביעה, ונראה דלהתוס' בכה"ג גם בפייסיה בזווי, כיון דאין לו להבע"ח שום זכות בקרקע אלא ע"י שמעון שנתחייב לראובן, ממילא גם בפייסיה בזווי היינו שפרע חובו ושעבודו של ראובן עליו, ותו אין לשמעון שום חיוב דמים של הקרקע לבני ראובן, ואין להיורשים טענה דמטלטלי שבק אבון גבך, כיון דהבע"ח דראובן בא בע"כ לטרופ ממנו משום שהוא חייב לראובן, ולזה כל מה דפורע לבע"ח דראובן זה פרעון גם בחוב שלו לראובן, וגם דלהתוס' הרי אין נפק"מ בהך דינא בין פייסיה בזווי לטרף הקרקע, ואדרבה דלהתוס' רבותא היא בפייסיה בזווי, וא"כ כ"ש בנ"ד דבפייסיה בזווי אין עליו דמים.

ויל"ע בזה לסברת הר"ן והרשב"א וריב"ש, דאם טרף הבע"ח הקרקע אין לשמעון חוב, ומשום דהקרקע משועבדת לבע"ח מדינא דר"ג, ומ"מ בפייסיה בזווי אמרינן דפרע מטלטלין דלא משתעבדי, וא"כ לכאורה גם באופן

ושמעון אין לו אלא תביעה של חיוב האחריות, שבוה^{הערה 2} אין היתומים חייבים בלא הניח להם אביהם קרקע, ואכתי שמעון שפיר חייב דמים לבני ראובן, וסברת הר"ן וריב"ש, דכיון דסו"ס יש כאן גם שעבוד מדר"ג דשמעון חייב לבע"ח דראובן, ממילא אהני נמי דתו שמעון אינו חייב דמים לראובן, הואיל ומדינא דר"ג חיוב דמים שלו לראובן משעבדו ומחייבו לבע"ח דראובן, וכיון שנתן לבע"ח אין כאן שום תביעת דמים מבני ראובן.

והמתבאר דזכינו בזה לפלוגתת התוס' והר"ן, בגוונא דשמעון לקח מראובן קרקע המשועבדת מכבר לבע"ח דראובן, ואיכא נמי בזה שעבודא דשמעון לבע"ח דראובן מדר"ג, ומת ראובן והבע"ח טרף הקרקע, דלסברת התוס' לא מהני לשמעון להפקעת חובו לראובן ע"י דהבע"ח דראובן טרף הקרקע משמעון, כיון דדל מינה שעבודא דר"ג איכא נמי שעבוד הקרקע לבע"ח מכח ראובן לבד, ונשאר חיובו של שמעון להיתומים במטלטלי דשבק אבוהון גביה, ולהר"ן והריב"ש אהני הא דאיכא נמי שעבודא דשמעון לבע"ח דראובן להפקעת חובו לראובן וכמש"נ, ויש לבאר דפליגי בדין שעבוד דר"ג דמוציאין מזה ונותנין לזה, אם צריך בזה להפקעת חוב ראובן לשמעון ע"י שפרע חובו ללוי, ולכן כשא"צ לגביית קרקע דלוי מכח חוב דראובן, ממילא אין כאן מעשה פרעון משמעון לראובן [ומיהו בחיי אבוהון גם מטלטלי דשמעון בכלל חובו לבע"ח מדר"ג], ואו דע"י דינא דר"ג ממילא נפקע חוב שמעון על ראובן, ע"י דראובן מתחייב נמי לבע"ח דשמעון, וממילא אף דבלא"ה הקרקע משועבדת מ"מ איכא נמי לשעבוד ידיה מדינא דר"ג, וזה סגי להפקעת חובו לשמעון [ואף דמטלטלי שבק האב גביה, מ"מ סו"ס בודאי יש שעבוד על הקרקע], ויש לבאר עוד בפלוגתת התוס' ור"ן וריב"ש, דתליא אי חל שעבודא דר"ג בגוונא דבלא"ה הקרקע משועבדת, די"ל דל"ש דיש כאן שעבוד מראובן לבע"ח דשמעון, כיון דכבר הקרקע היתה משועבדת לבע"ח ממילא אין כאן

דינא דר"נ, והרי אין לו שום כח בזה, וזה אך ורק משום דהבע"ח יורד מעצמו, והוא אינו יכול רק לסלקו בזוי, דאז לא נפטרו היורשים [וכמש"נ לסברת התוס'], וי"ל דגם זה היינו כדנלמד מסוגיין, דמצי לשלם בקרקע בדאיכא פסידא בזוי, אבל לא משמע כ"כ רהיטת לשון הראשונים דדבריהם רק עפ"מ דמוכח בסוגיין דיכול לסלק בכה"ג בקרקע, ויותר נראה בכוונתם, דמ"מ כיון דסו"ס הבע"ח גובה הקרקע, דיש בזה גם שעבודא מדר"נ, שפיר מצי איהו נמי למימר, דנותן לו בזה מדינא דר"נ, באופן דהתוס' והר"ן נחלקו בסברות הפוכות, דלהתוס' מכיון שהבע"ח יורד מעצמו לקרקע, לא מהני דשמעון יפטר עצמו מדר"נ, ואף דיכול מעצמו לסלקו בקרקע משום פסידא, ואילו לסברת הר"ן פטר עצמו מדינא דר"נ, אף בכה"ג דא"י כלל מכח עצמו להגבות הקרקע וכמש"נ בס"ד.

ה. אכן בדעת הרמב"ם ז"ל נראה דרוח אחרת עמו בזה, דנתבאר דלשון הר"ם נראה דפייסיה בזוי בדוקא הוא, ובטרף הקרקע אין הלוקח חייב הדמים להיתומים, וכאמור דכ"ה דעת הרשב"א והר"ן וריב"ש, ומשום דהקרקע משועבד לבע"ח דראובן מדינא דר"נ וכנ"ל, ואולם בדעת הר"ם לא נראה כ"כ, דנכלל כאן גם בדר"נ, ואשר משום כך בטרף הקרקע אין היתומים מוציאים ממנו, אלא נראה יותר דזהו תחילת ההלכה בזה, דרק משום דפייסיה בזוי והלך לו, אכתי שפיר מצי היורשים לתבוע דמי הקרקע, אבל בנטרף הקרקע עצמה, כיון דקנה באחריות, נהי דא"י לתבוע מהיתומים חיוב האחריות, אבל מ"מ אהני מיהא, דא"א לחייבו בדמים כשהקרקע עצמה נלקחה ממנו מחמת המוכר ע"י טריפת בע"ח דיליה, ורק בפייסיה בזוי דהקרקע נשאר אצלו, בכה"ג זה מתחלק, דהיורשים יכולים לתבוע דמי הקרקע, ומה דפייסיה בזוי, אין לו בזה אלא תביעת האחריות, כיון דהמעות לא נשתעבדו להבע"ח דמטלטלי הן כדנתפרש בגמ', ואין חיוב

שהקרקע משועבד לבע"ח רק מחמת חוב דשמעון מדר"נ וכנ"ל, מ"מ בפייסיה בזוי דינא הוא דבני ראובן א"ל מטלטלי שבק אבון דלא משתעבדי, ובמטלטלי אין שעבודא דר"נ, וכמבואר בסוגיין דפסחים ובתוס' שם, אולם נראה דגם להר"ן וריב"ש, היינו דוקא בכה"ג דהבע"ח מצי טריף הקרקע מכח שעבודו בעצמו, ומ"מ מהני שעבודא דר"נ, דהלוקח פרע חובו לראובן לבע"ח דיליה, וכה"ג בפייסיה בזוי, אין כאן אלא מעשה פיוס של הלוקח, במטלטלי דיתמי דלא משתעבדי, ולא הופקע מחיובו להיורשים, אבל היכא דאין שום זכות לבע"ח דראובן בהקרקע אלא רק ע"י חובו ושעבודו של שמעון לראובן, ממילא כשהבע"ח בא לטרוף הקרקע בע"כ דשמעון, ושמעון רק יכול לסלקו בזוי, בכה"ג בכל אופן שמסלק לבע"ח אין זה אלא חובו דנתחייב לראובן ופורע לשמעון, ולכן אין לו שום חיוב להיורשים.

ד. והנה בתוס' ושאר ראשונים מוכיחים מסוגיין דאי פקח הוא מגבי ליה ארעא, דאף דדינו דבע"ח בזוי מ"מ במקום פסידא יכול לפרוע בקרקע, וצ"ע ביחוד להר"ן דמבאר דבטרף הקרקע נפטר מדינא דר"נ, ומ"מ מוכיח נמי מסוגיין דבעל חוב פורע בקרקע במקום פסידא, ותיפ"ל דהקרקע משועבדת גם לו מדר"נ, ועתוריי"ד שכ"כ בחד שנויא [ועיין עוד בשטמ"ק כתובות שם], ומשמע נמי דלא פשיטא ליה כ"כ, וכל הראשונים לא נחתי לזה, והמבואר דלא מהני כאן שעבודא דר"נ מכיון דעיקר החוב מטלטלי, וכמו שאמרו מטלטלי שבק אבון, ומשו"ה ל"ש דהקרקע משועבד לו, הואיל וא"י לפרוע להיורשין בקרקע, ויל"ע לפ"ז במה שביארו הר"ן ועוד דפייסיה בזוי הוא בדוקא משום דבקרקע גובה מדר"נ, ותיפ"ל שהרי הוא מעצמו א"י להפטר מהיורשים ע"י שמגבה הקרקע לבע"ח, משום דחייב להו מטלטלי דאין בזה שעבוד, ואי משום דהבע"ח יורד בע"כ להקרקע, א"כ היאך פטר עצמו מכח

ונראה לפרש בכוונתו, דע"י דמזכי להו ארעא, זהו מוגדר דהקרקע שבע"ח בא לטרוף, זהו השעבוד שחייב לו מכח אבוהון, דמשתעבד מדר"נ וכדביארו הראשונים בגוונא דטרף הקרקע, ולזה גם זווי דפייסיה היינו דסלק ליה בדמים עבור הקרקע דנשתעבד ליה מדר"נ, דכל זמן דלא מגבי להו ארעא, יתומים אמרי אנו מטלטלי שבק אבון, דעיקר החוב זה מטלטלי וכמבואר בפיר"ח שם, ונתן להבע"ח מה דאינו משועבד מכח ראובן, אבל אי מגבי להו ארעא, זה נקבע לחוב דיליה, באופן שפרע לבע"ח מדר"נ, וממילא נפטר גם מהיתומים, וי"ל דהיינו דאי בא בסתם פרעון להיתומים לא מצי למיגבי להו קרקע, משום דמטלטלי שבק אבוהון, וכדעמדו הראשונים דבע"ח דינו בכסף [ומדוקדק יותר לפמש"נ במק"א בשיטת הר"ם, דתחילת דין בע"ח זה מטלטלין, וזה לשון הגמ' מטלטלי שבק אבון], ורק ע"י שכבר הוכרח לפייס בע"ח על הקרקע, מהני גבייתו לקרקע דיחשב יותר שכבר הקרקע נשתעבד לבע"ח, והוא סילק לבע"ח ע"י שפרע חוב אביהן במעות וצ"ע בזה. ועכ"פ שיטת ר"ח מבואר, דאם טרף הבע"ח לקרקע עצמה, ודאי דכבר נפרע בזה חובו לראובן, ומשו"ה אף אם פייסיה בזווי, מ"מ ע"י דמגבי ליתומים נמי קרקע, הדר דינא כאילו הבע"ח גבה הקרקע עצמה, ומזה יסוד להמבואר בדעת הר"ם דדרכו ע"פ פירושי ר"ח, דה"נ בטרף הקרקע נפטר שמעון [ואמנם לשון הר"ח יותר מתאים כהראשונים דזה משעבדא דר"נ, ומיהו הר"ם גם ביתומים שגבו קרקע לא נקיט בזה לדר"נ וכדלהלן, אלא דיל"פ כפיר"ח ובלי דינא דר"נ ואך דזה פרעון הקרקע מאבוהון, אבל עכ"פ עיקר דינא דהר"ם נלמד מפ"י ר"ח ז"ל, ושפיר יש לבאר כמש"נ בס"ד].

ז. והנראה לבאר עוד בדברי הר"ם בזה, דהנה לשון המימרא בסוגיין ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה, ובפירש"י נראה דהיינו שלא נתן דמי השדה, אבל א"צ לזקיפת מלוה במסוים, ובתוס' פסחים נקטי

האחריות על היתומים, והוא מחוייב במלוה שעל הקרקע.

ונפק"מ טובא בראובן שמכר לשמעון שתי קרקעות, ושילם על אחת והשניה זקפן במלוה, ובא בע"ח וטרף את הקרקע ששילם [ואו דכבר מכר הקרקע שזקפן במלוה לאדם אחר], דלסברת הרשב"א והר"ן אכתי איכא בזה דינא דר"נ, דאותו קרקע שמשועבד ג"כ לחוב של השניה, משועבד לבע"ח מדר"נ, ולזה נפטר מהחוב כיון שפרע לבע"ח דראובן, ואילו להמבואר בסברת הר"ם דהיינו משום דהקרקע עצמה נלקחה ממנו, לזה בכה"ג דאותה קרקע שזקף במלוה עדיין נשארה אצלו, שפיר מחוייב דמיה להיורשין, והקרקע שנטרף על ידי בעל החוב, אם לא הניח אביהם קרקע, אין היורשין מחוייבין בזה.

ו. ובסוגיין דפסחים, ומי אמר רבא הכי, והאמר רמב"ח כו' ואמר רבא אי פקח שמעון מגבי להו ארעא והדר גבי מינייהו, דאר"נ יתומים שגבו קרקע כו' בע"ח חוזר וגובה כו' אי אמרת מכאן ולהבא גובה, אמאי חוזר כו', ומשני דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא לאבוכון משתעבדנא לבע"ח דאבוכון מדר"נ כו', ובפירש"י ד"ה שאני כו' ושמעון נמי א"ל לבני ראובן, כי היכי דנכסי משועבדין לאביכם, היו משועבדים גם לעצמי כו' מחמת אחריות המכירה מדר"נ, דמ"ל אני מ"ל אחר כו' ע"ש, והיינו דלפירש"י לישנא דשנויא דהגמ' זה בעלמא בדינא דרב נחמן, ורש"י מבאר דה"נ בסוגיין כלפי שמעון בעצמו, אולם בפיר"ח שם מפרש בדברי הגמ', דא"ל שמעון ליתמי, בההיא שעתא דזקפי עלי אבוכון מלוה, כי היכי דאשתעבדי לאבוכון כו' הכי אשתעבדי לבע"ח דיליה כדר"נ ע"ש, ונראה דהר"ח לא מפרש כפירש"י, דניחא יותר לפרש לישנא דהגמ', דזה קאי על נידון דרבא, דאילו לפירש"י עיקר שנויא בדינא דרבא חסר מן הספר, ובפרט שזה כמחודש דיש כאן דינא דר"נ לנפשיה, ולזה מפרש הר"ח דשנויא דהגמ' קאי בעובדא דרבא, אבל לא נתפרשו דבריו ז"ל.

1234567

1234567

דצריך דוקא זקיפת מלוה, ועתוס' כתובות ובריטב"א ור"ן שם, ולכאורה יל"פ גם לשון הר"ם דנקט כלישנא דגמ', ועיקר המכוון שלא פרע הדמים לראובן, אבל יותר נראה מבואר ומדוקדק בלשון הר"ם דזקיפת דמים בדוקא היא, דלשון ההלכה בר"ם, ראובן שמכר כו' וזקף שמעון דמי השדה עליו מלוה לראובן כו' הדין נותן שיבואו יורשי ראובן ויתבעו שמעון במלוה שזקף עליו כו' לפיכך אם היה שמעון פקח נותן להם הקרקע שלקח מראובן במלוה שזקף על עצמו כו' עכ"ל, וכמה דקדק הר"ם בלשונו הזהב וכפל ושילש דיש כאן דמים דזקף עליו במלוה, ונראה דעת הר"ם דדינא הוא, דבלא זקפן אז תביעת היתומים דקרקע דאבוהון גביה ומחוייב בדמים, ולזה כיון דהבע"ח בא לטורפה מחמת אביהם והוכרח לפייסיה בזווי, ל"ש לחייבו דמים על הך קרקע שכבר שילם על זה לבע"ח מחמת המוכר, ואך בזקיפת מלוה, דזקיפה הרי היא כפרעון וכמבואר בר"ן כתובות שם, בזה שפיר אמרינן דאין כאן אלא חוב שחייב להיתומים, ושפיר מחוייב בזה, אף שהוצרך לפייס את הבעל חוב בזווי, ואין לו אלא תביעת האחריות שהיורשים לא נשתעבדו לו בזה.

ח. והנה בחי' מרן רי"ז הלוי בהלכות מכירה, מביא לדברי הר"ם שם פ"ט ה"ג, המוכר קרקע כו' הר"ז חייב באחריותו, כיצד אם הוציאו המקח מיד הלוקח מחמת המוכר, חוזר הלוקח ונוטל כל הדמים שנתן מן המוכר, שהרי נלקח המקח מחמתו כו', אפי' מכר בשטר ולא הזכיר האחריות הר"ז חייב, שהאחריות כו' טעות סופר היא, בד"א כו' שהיתה הקרקע גזולה או שבא בע"ח של מוכר וטרפה כו' עכ"ל, ובהלכה ח, המוכר קרקע והתנה שלא יהיה עליו אחריות, אפי' נודע שזו גזולה כו' אין המוכר חייב כלום, ואצ"ל אם בע"ח טרפה כו' שכל תנאי שבממון קיים עכ"ל, ומבאר שם מרן ז"ל, דנלמד מדברי הר"ם, דחייב אחריות אינו חייב חדש שקבלו עליו, אלא מעיקר הדין דכל

1234567

1234567

שהמכירה בטלה ולא נתקיימה, חוזר על המוכר כמו בנמצאת גזולה, וזהו שכלל הר"ם דין דבא בע"ח וטרפה אם נמצאת גזולה, ובהתנה שלא יהא חייב אחריות, זה מהדין דכל תנאי שבממון קיים ע"ש בנועם דבריו ז"ל, וכבר עמדו בזה בבי מדרשא, דבפשוטו לא כן מתבאר בשמעתא דידן דפסחים וכתובות, דמבואר דאף שבא בע"ח וטרפה מ"מ אכתי חייב בדמים, משום דאין היתומים חייבים באחריות, ולדברי מרן הגרי"ז ז"ל, דחייב אחריות דינא הוא משום דלא נתקיימה המכירה, א"כ היאך יתכן בנ"ד דמת ראובן ואתא בע"ח דראובן וטרף משמעון, דנתבטלה המכירה ומחוייב בדמי הקרקע, ונהי דאין חייב אחריות על היורשים, אבל מהיכ"ת לחייב הלוקח דמי המכירה שנתבטלה, ומוכרח מזה דחייב האחריות חייב חדש הוא, ואין כאן לתא דבטול המכירה, ולזה שפיר קאי בחיוב הדמים, ואין חייב אחריות על היתומים.

ט. אכן נראה להמתבאר בס"ד דעת הר"ם בזה, דאדרבה דדברי הר"ם מתפרשים ומבוארים היטב, עפ"מ דאנהיר לן מרן הגרי"ז ז"ל, וכאמור בדעת הר"ם דפייסיה בזווי בדוקא הוא, ובטרף הקרקע אה"נ דאין הלוקח חייב בדמי המקח, וכדנתבאר בעה"י בדעת הר"ם דא"צ בזה להלכתא דשעבודא דר"נ, אלא דינא הוא בנטרף הקרקע מחמת המוכר א"א לחייבו בדמים, ולסברת מרן ז"ל הדברים מאירים, דבטרף הקרקע דנתבטלה המכירה א"א לחייבו בדמי הקרקע, ואך בהמקח קיים ורק פייסיה בזווי, בזה אכתי שייך תביעת דמי הקרקע, והיתומים לא מחוייבים באחריות, באופן דלסברת התוס' דפייסיה בזווי לאו דוקא, באמת ראייה גדולה היא ומוכרח בשיטתם, דחייב האחריות הוא חייב מחודש שמקבל עליו המוכר, ולכן אף שנטרפה הקרקע, מ"מ אין החייב המחודש של האחריות חל על היורשים, ומאידך הלוקח מחוייב בדמי המקח, ואולם למה דהאיר לנו מרן ז"ל בסברת הר"ם, דאחריות עיקר דינא הוא, כיון שהמכירה לא

הפסוק

הפסוק

נתקיימה, אדרבה מבוארים הדברים היטב בדעת הר"ם בהלכתא דא, דאה"נ בנטרפה הקרקע דנתבטלה המכירה א"א לחייב הלוקח בדמים, וזה מבואר מאד להר"ם לטעמיה.

ונראה עוד די"ל דמכאן סיעתא לסברת מרן הגרי"ז, דאם כפשוטו דחיוב האחריות הוא חיוב מחודש, והיינו דיש כאן התנאה והתחייבות מהמוכר ^{לחלוקה} ^{אוצר החכמה} דהלוקח נתרצה רק באופן שהמוכר יתחייב לו על כל הפסד מחמתו, א"כ מסתבר מאד, דעכ"פ נכלל בזה שאם הלוקח צריך לסלק הבע"ח בדמים, בודאי שלא יתחייב לשלם בכפילות גם להמוכר וגם לבע"ח, שהרי יש כאן קפידה והתנאה מצד הלוקח, ומהיכ"ת דכי האי לא נכלל בהתנאותו והתרצותו באופן שלא יפסיד מעותיו, ועכ"פ זה בכלל האומדנא הברורה דלא נתרצה לשלם דמי המקח בכה"ג דכבר נתן הדמים להבעל חוב, ובהכרח צריך לומר לסברת התוס' דמכל מקום לא התנה אלא על אחריות של המוכר, וההתנאה רק בין הלוקח להמוכר שחייב לו על ההפסד של המקח מחמתו, ולא נכלל בזה שאין עליו חיוב דמים במצב של הפסד, ולזה בנ"ד אחריות לא חלה על היורשים, אכן לסברת הגרי"ז בדעת הר"ם דאחריות דינא הוא, דחוזרים הדמים כל שלא נתקיימה המכירה, וזה לא דין של התחייבות והתרצות של הצדדים, א"כ מחזור מאד, דאה"נ דבטריפת הקרקע דינא הוא נמי שלא מחוייב לשלם על המכירה שלא נתקיימה, אבל בפייסיה בזווי אין דינא של בטול המקח, ולזה שפיר קאי בחיוב הדמים להיורשים.

י. ברם צ"ע בדברי מרן הגרי"ז, דחיוב אחריות דינא הוא משום דלא נתקיימה המכירה, דא"כ בגוונא דהלוקח סילק להבע"ח בדמים, ול"ה כאן שום בטול והפקעה במכירה, ורק הלוקח נפסד מחמת המוכר, הרי אין כאן דינא מכח בטול המכירה, ובהכרח דיש כאן חיוב אחריות של המוכר על הפסד מחמתו, ואין נראה כלל דבסלקו בדמים זהו דין חיוב מיוחד, ולא אותו הדין של אחריות ע"י בטול המכירה, דלא

שמענו דיש שני סוגי אחריות, ובפשוטו כל דין אחריות חד הוא, וביותר מבואר הדבר בדברי הר"ם שלפנינו פ"א מלוה ולוה ה"י שם, לפיכך אם היה שמעון פקח, נותן להן הקרקע כו' וחוזר וטורף אותה מהן מפני המעות שנתן לבע"ח של ראובן כדי שלא יטורף אותה ממנו, שהרי באחריות לקחה מראובן עכ"ל, והרי מבואר בדברי הר"ם דחד דין אחריות הוא, דנכלל בזה נמי אחריות על המעות שנתן לבע"ח, אף דאין כאן בטול מכירה, ולכא"ו מבואר מזה, דדין אחריות הוא חיובו של המוכר שלא יופסד הלוקח מחמתו, ויש לבאר לסברת מרן הגרי"ז זיע"א שתחילת דין אחריות, זה דהדמים חוזרים משום דלא נתקיימה המכירה, ואלא דממילא נמי בהוצרך הלוקח לסלק הבע"ח בדמים, הר"ז נכלל נמי בחיוב האחריות של המוכר, דבעצם מכח טריפת הבע"ח המכירה מתבטלת מחמת המוכר, והיה צריך להיות הדמים חוזרים, ורק ע"י הדמים שנתן הלוקח לבע"ח עדיין המכירה קיימת, וממילא זה בכלל חיוב המוכר, כיון דמחמת המוכר לבד אין המשך להמכירה, כי אם ע"י דמים שנתן הלוקח, ומחוייב המוכר בהנך דמים לקיים המכירה.

יא. ואכתי צ"ע בדברי הר"ם עצמם, דלכא"ו סתרי אהדדי, להמבואר דמחלק [נומוכר] כן לסברת הגרי"ז] דבפייסיה בזווי חייב דמים להיורשים, ובטרף הקרקע אין עליו דמים, ומשמע דטריפת הקרקע זה בטול המכירה [וכדמבאר מרן זיע"א בדברי הר"ם בהלכות מכירה], ומשו"ה אינו חייב בדמי הקרקע, ומשא"כ בפייסיה בזווי דאין כאן בטול המכירה, ושפיר חייב בדמי הקרקע, והרי דבטריפת הקרקע הדמים חוזרים משום דהמכירה בטלה, ובפייסיה בזווי אין כאן בטול המכירה, ומשו"ה חייב להיורשים, ומאידך מתבאר בדברי הר"ם דחד דין אחריות הוא, בטרף הקרקע ובסלקו בזווי וכאמור, ולהמבואר הרי חלוקין לגמרי חיובי האחריות בזה וכמש"נ, ואם כדביארנו לסברת מרן ז"ל. דבסלקו בדמים

מוגדר שהוא כמקיים מחדש המכירה, א"כ תו
היאך שייך בפייסיה בזוזי לחייבו דמי הקרקע
ליורשים, כשרק הוא קיים המכירה ע"י הדמים
לבע"ח וצ"ע בזה.

¹²³⁴⁵⁶⁷ והנראה לענ"ד די"ל בזה, דאח"כ דחייב
אחריות אין זה חיוב מחדש אלא דינא הוא,
ולא דהדמים חוזרים ממילא משום דנתבטלה
המכירה, אלא אחריות כשמה וכלשונה, דינא
הוא דהמוכר אחראי וחייב בכל הפסד בקרקע
מחמתו, וזה מהלכות מכירה [וכעין שאמרו מה
מכר כו' וכיו"ב] דהמוכר חייב להלוקח בכל
הפסד מחמתו, בין בנטרף הקרקע ובין בסילקו
לבע"ח בזוזי, ודין אחריות חד הוא וכדנתבאר
בלשון הר"ם וכאמור, והא דכייל הרמב"ם
בהלכות מכירה בדין אחריות בנמצאת שאינה
שלו ובנטרפה הקרקע ע"י בע"ח, היאך שהוא
הרי ודאי דלא דמיא אהדדי, ופשוט וא"צ לפני
בפייסיה בזוזי בנמצאת שאינה שלו, ל"ש
לחייבו להיורשים, אלא כוונת הר"ם לאפוקי,
דלא נימא כעין שאמרו בגמ' ב"מ יד. עבד
אינש דזבין ארעא ליומיה, והיינו דלפעמים
מתעכב בקרקע ואוכל פירות, וזה דכלל הר"ם
דינא הוא דחייב בכל אחריות בין בנטרפה ע"י
בע"ח וכ"ש בנמצאת שאינה שלו וכלשון הר"ם,
אבל עיקר יסוד דין אחריות היינו דמחוייב בכל
הפסד דבא מחמת המוכר, וחד דין אחריות הוא
נטרפה וסילק בזוזי וכמש"נ.

והא דחלוק לדעת הר"ם, בדינא דשמעתין
דפסחים, בין טרף בעל חוב הקרקע לבין פייסיה

בזוזי וכנ"ל, לכאורה יש לומר דאף אם אין
דינא דבטול המקח והדמים חוזרין, מכל מקום
סברא היא דבנלקח ממנו הקרקע, לא שייך
תביעה לחיוב הדמים, אבל צריך עיון דאם
המכירה נתקיימה ורק הופסד על ידי טריפת
בעל חוב, אם כן כמו בפייסיה בזוזי, אכתי
חייב דמים להיורשין, ה"נ בנטרפה כיון שזה
רק חיוב אחריות, ועיקר נראה דבנטרפה
הקרקע, כלומר שנלקח הקרקע מחמת שעבוד
אבוהון בקרקע, בודאי דאי אפשר לחייב
הלוקח בדמיה כיון דכבר נגבית לבעל חוב
דאבוהון, והלוקח לא זבן ארעא ליומיה
וכנ"ל, ומה שאין כן בפייסיה בזוזי, דאין
הכסף משועבד לבעל חוב וכדאמרו בסוגיין
בגמ' אנן מטלטלי כו', לזה שפיר נשאר בחיוב
הדמים, ואין דין האחריות על היורשים,
ולסברת מרן ז"ל דבטלה המכירה והדמים
חוזרין, אם כן בהכרח דמשום כך אין חייב
הדמים, ולזה להתבאר בר"ם דבסלק בזוזי
היינו נמי הך דינא דאחריות, ומוכרח כנ"ל
דזה דמי קיום המכירה מחדש, אם כן אינו
מובן הא דחייב בדמים, אחרי שכבר שילם
דמי קיום המכירה, אבל להמבואר דזה רק דין
וחיוב אחריות, שפיר יש לומר דבנגבית
הקרקע עצמה המשועבדת לא שייך לחייבו
דמים, ורק בפייסיה בזוזי שלא נשתעבדו אכתי
חייב דמי הקרקע שזקפן במלוה, וזה מה
שאמרו בסוגיין אנן מטלטלי שבק אבון כו'
וכמש"נ בס"ד.